

Slovensko izseljenstvo (zbornik ob 50-letnici Slovenske izseljenske matice), več avtorjev; mag. Milica Trebše Štolfa (glavna urednica), red. prof. dr. Matjaž Klemenčič (odgovorni urednik), Združenje Slovenska izseljenska matica, Ljubljana 2001, 375 str.

Slovenska izseljenska matica (SIM) je ob svoji 50-letnici delovanja izdala zbornik *Slovensko izseljenstvo*, ki naj bi zajel ne le delovanje Slovenske izseljenske matice v 50 letih, ampak tudi slovensko izseljenstvo in rezultate raziskovanja. Avtorji raziskovanja slovenskega izseljevanja so mednarodno priznani strokovnjaki, ki zastopajo različne vede (zgodovino, literarno zgodovino, etnologijo, geografijo, sociologijo, jezikoslovje, teologijo, novinarstvo). Že na začetku zbornika lahko preberemo zahvalno pismo predsednika Republike Slovenije gospoda Milana Kučana, ki se osredotoči predvsem na vprašanje delovanja Slovenske izseljenske matice po ustanovitvi leta 1951 (pomoč domovini, stiki s Slovenci - »rojaki« po svetu) in njihovo pomoč pri osamosvojitvi in priznanju države Slovenije v letih 1990-1992. Temu sledi nagovor predsednice Združenja Slovenska izseljenska matica, mag. Milice Trebše Štolfa. V njem med drugim pove, da ta zbornik v letu 2002 izjemoma nadomešča Slovenski izseljenski koledar 2001 in da ga »poklanjamo vsem rojakom v zahvalo za njihovo nesebično delo pri ohranjanju narodne zavesti in slovenske kulturne dediščine v novih multietničnih sredinah, v zahvalo za mnogoletno sodelovanje na kulturnem področju in v zahvalo za pogum, da so v časih krutih vojn in pri obnovi po njih svoji stari domovini trdno stali ob strani in ji nudili vsestransko pomoč.« Na koncu predstavitve zbornika uredniški odbor poda še predgovor, kjer bralcu predstavi celotno delo.

Zbornik je po svoji strukturi razdeljen na tri tematske sklope: *I. Splošni del*, *II. Slovenci po svetu* in *III. Dokumentacijski del*. Pri tem naj opozorim, da je med sodelavci zbornika tudi šest izseljencev, ki še danes živijo v izseljenstvu (ZDA, Kanadi in novonastalih državah na območju nekdanje Jugoslavije) in izseljenka povratnica iz Argentine.

V prvem delu (deset prispevkov) je predstavljena problematika delovanja Slovenske izseljenske matice, odnos slovenskih izseljencev do stare domovine, specifičnost njihovega jezikovnega izražanja ter njihovo kulturno ustvarjanje, zlasti na področju književnosti in likovne umetnosti. Posebno poglavje je namenjeno pomenu zbiranja arhivskega gradiva izseljencev. Predstavljena je tudi ocena številčne skupnosti Slovencev v svetu, vloga in pomen katoliške in protestantske cerkve med Slovenci po svetu ter značilnosti izseljevanja Slovencev z zahodnega roba slovenskega etničnega prostora.

Janez Rogelj, nekdanji tajnik SIM, nam v prispevku *50 let Slovenske izseljenske matice* predstavi pol stoletja delovanja Slovenske izseljenske matice skozi prizmo vseh predsednikov, tajnikov, blagajnikov in ostalih odbornikov. Poda osnovna dejstva o ustanovitvi in delovanju društva do danes. Dr. Matjaž Klemenčič, zdajšnji podpredsednik SIM, v svojem prispevku *Odnos slovenskih izseljencev do stare domovine* analizira zanimanje slovenskih izseljencev za svojo staro domovino. Prispevek je kronološko razdeljen na obdobje pred prvo svetovno vojno, obdobje prve svetovne vojne, obdobje

med obema vojnama in obdobje po drugi svetovni vojni do osamosvojitve Slovenije in njenem približevanju naprednim zahodnim političnim in vojaškim integracijam. *Dr. Nada Šabec*, članica IO SIM, nam v prispevku *Jezik slovenskih izseljencev* poskuša osvetliti usodo slovenščine v okoljih, kjer je slovenščina manjšinski jezik. Ker pa je na tako omejenem prostoru nemogoče v celoti predstaviti vsakega od jezikov posebej, se avtorica podrobneje osredotoči na primer ameriških Slovencev v Clevelandu (Ohio), ki s 50.000 prebivalci slovenskega porekla predstavlja največjo tovrstno skupnost v ZDA. *Dr. Janja Žitnik*, znanstvena svetnica Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, nam v svojem prispevku *Književnost slovenskih izseljencev* poda analizo literarnega ustvarjanja slovenskih izseljencev ne glede na jezik, v katerem so pisali. *Dr. Irene Mislej*, strokovni vodja Pilonove galerije, nekdanja podpredsednica SIM, članica IO SIM, se v svojem prispevku *Pregled slovenskih izseljenih likovnih ustvarjalcev* omeji na nekaj izseljenih likovnih ustvarjalcev, na starejšo generacijo umetnikov, ki so bili rojeni na Slovenskem in so se izselili kot bolj ali manj zrele osebnosti. *Mag. Milica Trebše Štolfa*, arhivistka in arhivska svetovalka, predsednica SIM, se v svojem prispevku *Arhivsko gradivo je narodov spomin (o pomenu arhivskega gradiva društev slovenskih izseljencev)* dotika problematike arhivskega gradiva slovenskih izseljencev po svetu. Avtorica bi želela s svojim prispevkom vzpodbuditi izseljenska društva, da hranijo dokumentacijo, opozoriti na tisto dokumentarno gradivo, ki ima trajen pomen in je del slovenske kulturne zgodovine; predlaga način urejanja in hranjenja arhivskega gradiva in možen način njegove trajne ohranitve zanamcem. *Jože Prešeren*, nekdanji urednik publikacij SIM, nam v svojem prispevku *Slovenske sledi v svetu* predstavi slovenske izseljenske publikacije in društva ter duhovnike, ki se nahajajo na vseh kontinentih. Ob tem tudi ugotavlja približno število slovenskih izseljencev po svetu. Na koncu prispevka nam avtor poda tudi oceno skupnega števila slovenskih izseljencev. *Dr. Bogdan Kolar*, docent za teologijo Univerze v Ljubljani, v svojem prispevku *Mesto cerkve med Slovenci po svetu in njen prispevek za ohranjanje narodnosti* analizira odnos cerkve do odhajanja slovenskih izseljencev na tuje od srede 19. stoletja do danes. V prispevku poskuša osvetliti vlogo in pomen slovenske katoliške cerkve ter njenih pomožnih organizacij (Rafaelove družbe) po prihodu izseljencev v novo deželo in njihovo duhovno življenje. Dušni pastirji niso med njimi ohranjali le verskih in moralnih vrednot, ampak tudi skrbeli za ohranjanje narodne zavesti, za gojenje jezika in drugih sestavin narodne kulture. Pomagali so pri ohranjanju stikov s staro domovino. *Dr. Mihael Kuzmič*, izredni profesor teologije, član IO SIM, nam v svojem prispevku *Slovenski protestanti in izseljenstvo* predstavi začetno fazo pregleda slovenskega protestantskega izseljenstva, ki obsega čas skoraj petih stoletij in je samo prva brazda v ledino tega zgodovinskega področja. Avtor ugotavlja, da je v slovenskih protestantskih izseljencih, predvsem njihovih verskih delavcih, tujina spodbudila razvijanje ustvarjalnih potencialov v tolikšni meri, da so na svojih področjih delovanja dosegali nadpovprečne rezultate. Zgodovinar *Aleksej Kalc* iz Trsta nam v svojem prispevku *Izseljevanje z zahodnega roba slovenskega etničnega prostora* predstavi segment izseljevanja iz tega občutljivega prostora, ki je bil vedno prizorišče slovenskih in mednarodnih selitvenih gibanj. Naravna in družbenogospodarska raznolikost, položaj

na stičišču slovanske, romanske in germanske kulture ter v žarišču dramatičnih konfliktov, političnopravnih sprememb ter ideoloških pregrad, vse to se je v 19. in 20. stoletju odražalo tudi v živahnosti migracijskih procesov in njihovi tipološki pestrosti. V okviru tega prostora je selitveni pojav najtesneje povezan z Beneško Slovenijo.

V drugem delu (17 prispevkov) so predstavljene slovenske naselbine oziroma slovenske skupnosti po posameznih kontinentih od Severne Amerike do Avstralije, zahodne Evrope in držav naslednic nekdanje Jugoslavije. Avtorji prispevkov obravnavajo izseljevanje Slovencev v vseh obdobjih njihovega izseljevanja, kar nudi bralcu vpogled v celotno zgodovino slovenskega izseljenstva.

V prvi skupini prispevkov, ki obravnavajo slovensko izseljenstvo v *Severni Ameriki*, so: dr. Marjan Drnovšek (Izseljevanje Slovencev v Severno Ameriko), prof. dr. Matjaž Klemenčič (Slovenske naselbine in organizirane oblike izseljenstva v ZDA), Joseph Valenčič (Slovenski narodni domovi v ZDA), prof. dr. Mirko Jurak (Družbeno-kulturno ustvarjanje slovenskih izseljencev v Kanadi), mag. Milica Trebše Štolfa (Slovenski rojaki in njihove organizacije v Kanadi) in Cvetka Kocjančič (Izseljenstvo kot gospodarski dejavnik: primer Slovencev v Kanadi). V drugo skupino prispevkov sta uvrščena avtorja, ki se ukvarjata s slovenskim izseljenstvom v *Južni Ameriki*: dr. Irene Mislej (Izseljenci v Južni Ameriki) in dr. Zvone Žigon (Slovenska politična emigracija v Argentini). Tretja skupina obravnava prispevke o Slovencih v *Avstraliji*. Sodelovali so naslednji avtorji: dr. Breda Čebulj Sajko (Naselitev Slovencev v Avstraliji), Jože Prešeren (Slovenski narodni domovi) in prof. dr. Igor Maver (Književno ustvarjanje Slovencev v Avstraliji). V četrto skupino sta pod naslovom *Evropa zajeta* naslednja prispevka: dr. Marjana Drnovška (Slovenski izseljenci v Zahodno Evropo do konca druge svetovne vojne) in dr. Jerneja Zupančiča (Slovensko izseljenstvo v Zahodno Evropo po drugi svetovni vojni). Peta, zadnja, skupina prispevkov obravnava področje z naslovom *Slovenci v državah naslednicah bivše Jugoslavije*. Dela so prispevali naslednji avtorji: dr. Marija Dolinšek Divčič (Slovenci v Bosni in Hercegovini), Darko Šonc (Slovenci na Hrvaškem), Franc Cevc (Slovenci v Srbiji) in izr. prof. dr. Amalija Jovanović (Slovenci v Makedoniji).

Večina avtorjev prispevkov je raziskovalcev slovenskega izseljenstva in pojavov, ki so z njim povezani. Nekateri izmed avtorjev so sami izseljenci in gradijo svoje prispevke na temelju lastnih izkušenj. Vodijo slovenska izseljenska društva ali sodelujejo v njih.

V tretjem delu zbornika (dokumentacijski del) je *Izbrana bibliografija del o slovenskem izseljenstvu*, ki ga je sestavila mag. Rozina Švent in *Predmetno in poimensko kazalo*. V izbrani bibliografiji o slovenskem izseljenstvu so upoštevana samo tista dela, ki so izšla v obliki knjig (monografij). Poimensko so navedene tudi serijske publikacije (periodika), ki še izhajajo, ter bibliografije (slovenskega tiska). Na koncu sledi še predstavitev avtorjev zbornika.

Zbornik je (poleg počastitve okrogle obletnice obstoja društva SIM) rezultat različnih proučevanj migracijskih tokov Slovencev od 19. stoletja dalje in neposrednih (intimnih) izkušenj izseljencev. Razdeljen je na tematske sklope, ki so sistematično razvrščeni po predmetu proučevanja. Drugi sklop sestavljajo rezultati znanstvenih proučevanj afirmiranih slovenskih raziskovalcev slovenskega izseljenstva in je razdeljen

po geografskem kriteriju na različne kontinente – od obeh Amerik do Evrope in na novo nastalih držav bivše Jugoslavije. Zbornik naj bi predstavljal zgoščeno in pregledno sliko slovenskega izseljenstva skozi različne perspektive proučevanja. Hkrati naj bi njegov izid tudi na simboličen način obeležil 50-letno prisotnost Slovenske izseljenske matice v našem prostoru, ki je od ustanovitve po svojih močeh poskušala pomagati slovenskim izseljencem. Nekaterim bolj – drugim manj. Odvisno od časa in države.

Dean Ceglar

Marija Jurić Pahor, Narod, identiteta, spol, ZTT EST, Trst 2000, 411 str.

Delo *Narod, identiteta, spol* (2000) avtorice dr. Marije Jurić Pahor vsebinsko lahko razdelimo v tri večje tematske sklope: na uvodna razmišljanja (9-20), drugi, bolj zgodovinsko - teoretično obarvan del (22-195), in tretji, ki temelji na opravljenem terenskem delu, metodoloških premisah in analitično teoretskih interpretacijah rezultatov raziskave (198-377).

Uvodni del bralcu razgrne osnovna izhodišča in teoretska napajališča, ki so podmena avtoričinih analiz nacionalne identitete, pri čemer je v ospredju spolni vidik in, seveda, razlike med spoloma v nacionalnem diskurzu. Avtorica izhaja iz dejstva, da so pojmi etnija, narod, nacija, (post)nacionalna država in identiteta, ki so medsebojno povezani, neštetokrat definirani na tako različne načine, da lahko rečemo, da pravzaprav niso definirani. »Malo je vprašanj v človeški družbi, ki bi se postavljala tako vztrajno, nanje pa bi znanstveniki in raziskovalci odgovarjali na toliko različnih, včasih celo nenavadnih in paradoksalnih načinov« (9). V iskanju odgovorov sledimo razmišljanjem o nacionalni državi pri različnih avtorjih: npr. Mlinar, McNelly, Mastnak. Poleg same opredelitve osnovnega pojma najdemo med drugim tudi polemiziranje vprašanja o preživetju nacionalne identitete in o različnih strategijah, ki le-tega zagotavljajo. Avtorica pravi, da se te strategije na eni strani kažejo v projektih multikulturnega državljanstva, ki se mu kot popolna skrajnost zoperstavljajo zagovori nacionalne kohezije, strnjenosti, ekskluzivnosti ali celo narodnega preporoda (10). Z računalniško spletno tehnologijo in tako imenovanimi virtualnimi realnostmi informacijske družbe naj bi prišlo celo do realizacije »nacionalne skupnostne volje« tudi tam, kjer klasične državne meje nimajo več pomena, kot so ga imele (10,13).

Razprave o nacionalnosti nas pripeljejo do nacionalizmov in avtorica se dotakne slovenstva po konstituiranju samostojne države. Zanimive so predvsem polemike o odnosu do »transnacionalne Evrope« in posredno prek tega o stereotipizaciji odnosa v smislu glorifikacije in zavezanosti zahodu in negativne stigmatizacije Vzhoda in Balkana. Stereotipizacija seveda ni vezana na predstave o teritorialnih razmejevanjih in